

© Centrum för kulturpolitisk forskning
Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift,
ISSN Online: 2000-8325
vol. 22, Nr. 1-2019 s. 134–153

VITENSKAPELIG PUBLIKASJON

Kulturarvspolitik

Kulturarv som samhällsresurs i svensk politik

Anna Marlene Karlsson

Anna Marlene Karlsson är doktorand i kulturvetenskap vid universitetet i Bergen. Hon har en bakgrund i historia och europeisk kultur från universitetet i Oslo och forskar om kulturarv i svensk och norsk politik.

anna.karlsson@ahkr.uib.no

ABSTRACT

This article aims to analyze the values and functions ascribed to the concept of cultural heritage as used in the Swedish government bill «Cultural heritage policy» from 2017. In this bill the Swedish government have the intention to treat cultural heritage as a separate political field for the first time. The bill uses a more open definition of the concept and state that cultural heritage is traces of the past that people choose to value in the present, and that cultural heritage is not fixed but always changing due to this definition. The argument made is that the bill treats cultural heritage as a resource, and the analysis investigates the articulations made about the values and functions connected to cultural heritage in the text. I argue that by using such a wide and loose definition of the concept, the Swedish government is trying to include a very wide range of things and uses under the ‘umbrella’ of cultural heritage. The article means to show the status of cultural heritage in Swedish politics today.

Keywords

Cultural heritage policy | discourse analysis | cultural heritage | Swedish cultural policy | Laclau & Mouffe’s discourse theory

Nyckelord

Kulturarvspolitik | diskursanalys | kulturarv | svensk kulturpolitik | Laclau & Mouffes diskursteori

INLEDNING

När den svenska regeringen 2017 lade fram regeringspropositionen «Kulturarvspolitik» var det ett grepp att för första gången hantera kulturarv som ett eget politiskt fält (Sveriges regering 2017). Denna artikel har som ambition att analysera vilka värden själva kulturarvsbegreppet laddas med i den här propositionen¹, och vilken funktion kulturarv enligt regeringen ska ha i det samtida

1. En regeringsproposition är ett förslag från regeringen till riksdagen. Den kan innehålla både förslag till lagar, riktlinjer eller ändringar i lagar. En proposition bygger ofta på en utredning (statlig offentlig utredning) som tillsätts antingen av regeringen eller, mer sällan, av riksdagen. Denna rapport (SOU) är grunden för propositionen som arbetas fram i ansvarigt departement. Propositionen behandlas sedan i riksdagen.

Sverige. Analysen har för avsikt att besvara frågan om vad kulturarvspolitik innebär i den här kontexten, samt hur regeringen förhåller sig till kulturarvsbegreppet, som på många är ett lika ambivalent och komplext begrepp som fenomenen.

Under de senaste decennierna har det vi benämner kulturarv fått en allt mer central politisk roll i samhällsdebatten, en roll som enligt många forskare har etablerats allt för självklart och okritiskt (Smith 2006; Harrison 2012; Jensen 2008). Att förhålla sig till kulturarv har också blivit en viktig del av ett större globalt medborgarskap. Till exempel blev 2018 av EU utnämnt till European Year of Cultural Heritage.² Kulturarv ligger med andra ord i tiden. Men trots «kulturarvets triumftåg»³ under de senaste decennierna finns det ingen enhetlig definition av vad begreppet kulturarv omfattar, varken politiskt eller akademiskt.⁴

Både inom svensk och internationell politik har kulturarvsfrågor ökat i aktualitet mer och mer de sista decennierna. Senmodernitetens tankar kring bevarandet av kulturarv blir ofta tillskrivet sitt ursprung i efterkrigstidens önskan att beskydda värdefulla byggnader och monument från förstörelse, grundad i erfarenheterna från andra världskriget.⁵ Detta ledde så småningom fram till UNESCO:s konvention 1972 om bevarandet av världens kultur- och naturarv som idag har undertecknats av 193 länder.⁶ Sverige ratificerade konventionen 1985, och det var också under 1980-talet som kulturarvsbegreppet först började dyka upp i svensk politisk kontext. År 2003 kompletterades världsarvskonventionen med konventionen för bevarandet av immateriellt kulturarv.⁷ Konventionen ratificerades av Sverige 2011. Propositionen som är underlag

2. För en översikt över vad detta innebär se https://europa.eu/cultural-heritage/european-year-cultural-heritage_en.

3. Formulering lånad av Eriksen (2009: 479).

4. Det som kan beskrivas som kulturarvsstudier omfattar till exempel en mängd skilda discipliner, med både olika syften och fokus från turism till ekonomi och etnologi. I introduktionen till en av de senaste omfattande antologierna som önskar att representera bredden, både tematiskt, teoretiskt och metodologiskt i kulturarv som forskningsfält skriver redaktörerna i inledningen att inte bara har fokuset inom kulturarvsstudier skiftat de sista 30 åren, från objekt till hur de används, utan flera debatter har också revitaliserats och omdefinierats i debatten om meningskonstruktioner: «'Authenticity', 'memory', 'place', 'representation', 'dissonance' and 'identity', examples of the sort of concepts that have been challenged and refreshed as new modes of thinking, drawn and applied from the wider social sciences, have started to stimulate new theoretical speculation... These revived debates have not just circled around particular issues or case studies; rather, they have introduced doubt and uncertainty into our very understanding of *how* heritage ought to be defined and addressed, and with which tradition of research methodology.» (Waterton & Watson 2015:1).

5. Flera forskare har dock påpekat att kulturarvsprocesser kan påvisas tidigare än i moderniteten, och att kulturarvsbegreppet har sitt ursprung i tidigare begrepp relaterade till bevaring (Harvey 2001; Eriksen 2014).

6. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>.

7. <https://ich.unesco.org/en/convention>. Detta var till stor del ett resultat av den kritik som riktats mot världsarvslistan, och vikten som där lades på byggnader och monument som kulturarv, och därmed också på den västliga delen av världen.

för analysen i denna artikel, är den senaste utvecklingen på hur kulturarv har fått en mer framträdande roll i svensk politik, samtidigt som begreppet kulturarv i sig har blivit mer och mer öppet och inkluderande, bland annat för att inkludera även det immateriella kulturarvet.

SVENSK KULTUR- OCH KULTURARVSPOLITIK

Det finns en lång statlig tradition i Sverige att värna om historiska föremål. Den första fornminneslagen tillkom till exempel redan år 1666. Eftersom Sverige vid denna tid var en stormakt fanns det en vilja att legitimera staten genom historien, men det var först på 1800-talet som behovet av att skapa en nationell, sammanhållande historia uppstod.⁸ Det svenska kulturarvet institutionaliserades då bland annat genom grundandet av de statliga museerna Skansen friluftsmuseum, Nordiska Museet och Statens Historiska Museum, samt genom beto- nandet av historieämnets betydelse i det allmänna skolväsendet. Efter andra världskriget vänds blickarna i stället mot framtiden, och modernitet, jämlikhet och samförstånd blir framträdande inslag i den svenska nationella identiteten (Grundberg 1999: 35ff; Bohman 1997; Beckman 1998).

Svensk kulturpolitik som ett samlat verksamhetsområde började etableras på 1960-talet, liksom tanken om demokratisering av kulturen (Frenander 2005:147).⁹ Under 1960 och -70-talet genomfördes flera större utredningar som så småningom resulterade i den proposition som ofta refereras till som 1974 års kulturpolitik. I kulturpolitiken inkluderades uppgiften att «Kulturpolitiken skall garantera att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs» (Prop. 1974:28:295). Denna proposition inkluderade organisatoriska frågor om museum och kulturminnesvård, samt decentralisering inom kulturområdet, dock inkluderades ännu inte arkiv (Prop. 1974:28). Under 1980-talet börjar kulturarvsbegreppet att användas för ett mer samlat område, speciellt i samband med den nya kulturmiljölagen 1988 (tidigare kulturminneslagen).¹⁰ Kulturarv definierades nu som «det som tidigare generationer skapat». Målet blev då att «bevara och levandegöra kulturarvet» (Prop. 1987/88:104:27). Det var dock först på 1990-talet som man börjar tala om ett *kulturarvsområde* inom svensk politik. I den dåvarande regeringens nya kulturpolitiska mål från 1996 skapades nu ett särskilt kulturarvsmål. Enligt detta kulturarvsmål skulle kulturpolitiken «bevara och bruka kulturarvet» (Prop. 1996/7:3:27). Det bildades även en kulturarvsenhet på det kulturdepartement

-
8. För bakgrunden till utvecklingen av nationella gemenskaper generellt se Anderson (2016).
 9. En analys av svensk kulturpolitik som kategori har gjorts i Klockar Linders doktorsavhandling (2014). För en mer omfattande genomgång av svensk kulturpolitikens historia se Frenander (2005).
 10. Grundberg har poängterat att denna nya lagstiftning om kulturmiljöer är en stor utvidgning av kulturarvsbegreppet i och med kulturminner nu blir kulturmiljö, och därmed omfattar inte bara bevarande utan också framtida utformning. Även kulturförvaltningen får här en större roll som ansvarig för utvecklingen av kulturmiljöerna (1999: 71-71).

som grundats år 1991.¹¹ En samlad politik för museer, arkiv och kulturmiljö-
vård med kulturarvet som utgångspunkt ses första gången 1998 med proposi-
tionen «Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål». Under 1990-talet beto-
nades främst frågor om kulturarvets tillgänglighet och medborgarnas
delaktighet. I den nästa kulturpolitiska propositionen från 2009 betonades även
att kulturarvet är föränderligt och levande (Prop. 2009/10:3). Mycket av
utvecklingen inom kultur- och kulturarvspolitiken under dessa år handlade om
organiseringen av olika statliga organ för att säkerställa bevarande, men också
förmedling (Beckman 1998; Grundberg 2005).

I propositionen «Kulturarvspolitik» som år 2017 redogjorde för «regeringens
kulturarvspolitiska prioriteringar» framhölls för första gången att kulturarvs-
området ska vara ett eget politiskt område (Prop. 2016/17:116:1). Propositionen
använder sig av ett öppnare och mer inkluderande kulturarvsbegrepp än
tidigare, vilket också i större grad omfattar det immateriella kulturarvet. Pro-
positionen överlämnades till riksdagen den 28 februari 2017 och röstades igenom
den 31 maj. De föreslagna lagändringarna trädde i kraft den 1 juli samma
år. De främsta målen med propositionen var en ny museilag som skulle öka
museernas fokus på kunskap och bildning, samt freda dem från politiskt infly-
tande. Propositionen röstades igenom med stor majoritet, även om oppositio-
nen var kritisk till förändringarna i museilagen under debatten före omröst-
ningen (se t.ex. Sveriges television 2017).

SYFTE OCH UTGÅNGSPUNKTER

Förutom att propositionen belyser ett politiskt kulturarvslandskap i förändring,
så är en analys av kulturarvspropositionen relevant i och med att den ger en
indikation på kulturarvets plats och roll i det samtida Sverige. Hur regeringen
använder och definierar kulturarv säger något om vad som inkluderas och
exkluderas i kulturarvspolitiken, och denna analys kan tydliggöra vilka val
regeringen har gjort och visa på deras implikationer. Syftet med denna artikel
blir därmed att försöka visa på och diskutera denna plats och roll genom att
analysera de värden och funktioner kulturarvsbegreppet laddas med i denna
politiska (kon)text. Kan man – som är den uttalade intentionen med proposi-
tionen – tala om en «samlad kulturarvspolitik», och vad innebär det, eller snarare;
vad innebär kulturarvspolitik? Min analys företar en närläsning av det
centrala kapitlet «Ny inriktning för kulturarvspolitiken» där regeringen klargör
sina övergripande mål och prioriteringar, som är det artikeln är intresserad av
att undersöka. När jag i min analys framledes refererar till «propositionen» så
syftar jag på det avgränsade materialet. När jag talar om propositionen i sin
helhet kommer detta att tydliggöras.

11. Kulturdepartementet övertog vid bildandet kulturpolitiska frågor från utbildningsdeparte-
mentet. 2004 blev det en del av Utbildnings- och kulturdepartementet, och blev åter ett
eget departement 2007. Idag har Kulturdepartementet ansvar för frågor om kultur, medier,
demokrati, mänskliga rättigheter (nationellt), nationella minoriteter samt det samiska
folkets språk och kultur. Ansvarigt statsråd har (2017) titeln kultur- och demokratiminister.

Idag ser de flesta forskare på kulturarv som en samtidskonstruktion. Rodney Harrison argumenterar för att kulturarvsbegreppet är tätt kopplat till senmoderniteten och globaliseringen; en aktiv politisk process som genom värderingar av de förflutna vittnar mer om samtiden än om det förflutna (Harrison 2012:4). Det är därför det begreppsliga innehållet och värderingarna har stor betydelse. Som kulturhistorikern Anne Eriksen har visat bygger begreppet kulturarv på en värdering i samtiden av objekt och traditioner, oberoende av de historiska föremålen (Eriksen 2009:480). Eriksen argumenterar också för en förändrad relation mellan det förflutna och samtiden i moderniteten som blir synligt i hur olika kategorier över tid har används för att beskriva historiska objekt, och hur de tillskrivs värde och mening genom dessa kategorier, varav «kulturarv» är den nyaste (Eriksen 2014).

Kulturarv kan med fördel analyseras i relation till kulturpolitik, vilket Nanna Løkka och Ole Marius Hylland argumenterat för. Att betrakta kulturarv som en samtidskonstruktion, och som något som förändras, medför att det kan analyseras som ett kulturpolitiskt fenomen. Det innebär att kulturarv ses som ett normativt begrepp, format av olika politiska och kulturella processer. Kulturarvet tillskrivs en maktdimension: det selekteras fram, förvaltas och styrs av ett visst ideologiskt perspektiv (Løkka & Hylland 2014:164-165). En kritiserad aspekt av maktdimensionen hos kulturarv har varit frågan om huruvida experter eller civila ska avgöra vad som räknas till kulturarvet.¹² Owe Ronström lägger vikt på att kulturarv är någonting skapat och något som förändrar de objekt som benämns och ses på som kulturarv. Han beskriver i sin studie av Visby som världsarv hur denna kulturarvsprocess har påverkat och förändrat staden (Ronström 2007). En annan viktig aspekt av kulturarvspolitiken som har studerats av etnologen Birgitta Svensson är relationen mellan kulturarv och identitet (Svensson 2006). Vidare har Barbro Klein visat på den nära relationen mellan teman som migration, identiteter och kulturarv, och hur kulturarvsfrågor kan bidra till både gemenskap och utanförskap (Klein 1997). Detta är också teman som framhålls i 2017 års kulturarvsproposition. Den politiska sidan av kulturarv diskuteras av Bernard Eric Jensen. Jensen menar att det finns tre delvis överlappande men också konkurrerande diskurser om kulturarv, som identitetspolitiskt pekar i olika riktningar; den samhällsteoretiska, den professionsbaserade och den partipolitiska diskursen (Jensen 2008:13). Enligt Jensen är det den partipolitiska användningen av begreppet som ligger bakom dess ökande användning. Han visar på många av de problem som uppkommer när kulturarv ska användas handlingspolitiskt. Jensen har också visat på hur användningen av begreppet konstruerar både kulturarv och identiteter. Hans studie ger ett underlag för hur man kan förstå kulturarv i en samtidskontext.

12. Laurajane Smith menar att det finns en internationell hegemonisk diskurs om kulturarv, som naturaliserar hanteringen av kulturarv och promoterar vissa västliga elitistiska värden som universiellt applicerbara (Smith 2006).

Min analys utgår från det diskursteoretiska perspektiv som har utvecklats av Ernesto Laclau och Chantal Mouffe.¹³ Skälet till mitt val av perspektiv är att diskursteorin tydliggör sammanhang inom det fält, som kulturarvet utgör, samt visar hur detta fält kan konstrueras på olika sätt. Med denna utgångspunkt är det också möjligt att problematisera den självklarhet som kulturarvsbegreppet tillskrivs i många kontexter. Fördelen med en diskursanalys är att fokus ligger på det synkrona snarare än det diakrona, samt på artikuleringer snarare än aktörer. Det som är utmärkande för Laclau & Mouffes diskursteori är de betraktar diskurser som konstituerande. Därmed betraktar de också alla sociala praktiker som kontextuella, relationella och kontingenta.

Den grundläggande förutsättningen för det diskursteoretiska perspektivet är uppfattningen att språket inte är en neutral avspiegling av omvärlden, utan deltar aktivt i skapandet av denna. Diskursteorins metod består av att analysera hur man 'talar' om något genom att identifiera begreppsbruk och vad det får för konsekvenser, och därigenom vilka möjligheter som finns till social förändring. Genom att undersöka vilka mönster det finns i utsagor tydliggörs vilka sociala konsekvenser olika diskursiva framställningar av det som uppfattas som verkligheten får (Jørgensen & Philips 2000:32). *Diskurs* innebär i Laclau & Mouffes teori själva fastläggandet av en betydelse inom en viss domän. Denna betydelsefixeringen är dock aldrig helt avslutad, eftersom alla diskurser alltid till viss grad är flytande, och deras formering kan förändras genom nya artikuleringar och maktkamper om begrepp. Alla de tecken som ingår i en diskurs kallar Laclau & Mouffe för *moment*. Dessa fixeras genom att de skiljer sig från varandra på bestämda sätt. *Element* är däremot tecken som är flertydiga, som diskursen försöker göra till moment genom att avskaffa deras mångtydighet. Denna tillslutning blir dock aldrig fullständig, och artikulering skulle vara omöjlig om alla element var moment (Laclau & Mouffe 2008:165-166). Alla moment är dock alltid potentiella element som kan omdefinieras genom artikulering. *Artikulering* är de praktiker som fastslår en relation mellan element med konsekvensen att deras identitet förändras, skriver Laclau & Mouffe (ibid:157; kursiv i original).¹⁴ Artikulering är med andra ord alla de muntliga eller skriftliga uttryck som antingen reproducerar eller ifråga-

13. Huvudverket är *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics* (1985), men delar av teorin har även vidareutvecklats i senare texter, till exempel av Laclau själv, men de grundläggande idéerna i *Hegemony* är de som är revelanta för den här analysen.

14. Hela resonemanget lyder: «Samhället förmår aldrig vara identiskt sig självt, eftersom varje nod upprättas inom en intertextualitet som överflödar den. Artikuleringspraxis består således i konstruktionen av noder som fixerar betydelsen på ett partiellt sätt, och den partiella karaktären hos denna fixering har sin upprinnelse i det socialas öppenhet, som i sin tur är ett resultat av alla diskursers ständiga överflödande tvärs genom diskursivitetsfältets oändlighet. Alla sociala praktiker är därför – i en av sina dimensioner – artikuleringar. Då de inte är interna moment av en självdefinierad totalitet, kan de inte bara vara ett uttryck för något redan förvärvat, de kan inte vara *fullständigt* underordnad repetitionsprincipen; de består snarare alltid i konstruktionen av nya differenser. Det sociala är artikulering eftersom 'samhället' är omöjligt.» (Laclau & Mouffe 2008:157-158. Kursiv i original).

sätter de gällande diskurserna. Varje muntligt eller skriftligt uttryck är alltid till en viss del en artikulation, och därmed är artikulationer aldrig endast en upp-
 repning av något redan etablerat, utan alltid en reducering av betydelse (Jørgensen & Philips 2000:35-36). I en diskurs finns det också enligt Laclau & Mouffe privilegerade tecken som andra tecken är ordnade kring och får sin betydelse i förhållande till. Dessa benämns *nodalpunkter*. En av de viktiga ingångarna till diskursanalys som metod är att identifiera konkreta diskursers nodalpunkter och kartlägga hur de definieras i förhållande till diskursens andra tecken, samt om andra diskurser definierar dem på andra sätt. I tillägg till nodalpunkter finns det som Laclau & Mouffe kallar *flytande signifikanter*. Nodalpunkter är också flytande signifikanter, men skillnaden är att de är kristalliseringspunkter i specifika diskurser, medan flytande signifikanter befinner sig i kampen mellan olika diskurser (Jørgensen & Philips 2000:35). Kulturarv kan till exempel ses som en flytande signifikant som kan används på många olika sätt i olika diskurser. Man kan genom detta angreppssätt undersöka om det också ges uttryck för mer än en kulturarvdiskurs i propositionen. Det finns också flytande signifikanter som betecknar ett socialt rum, så som 'samhället' eller 'nationen' i olika kontexter. Vi upplever och beter oss till exempel som om samhället var en objektiv helhet. Denna typ av flytande signifikanter kallar Laclau & Mouffe för *myter*. Detta är en struktur som vi föreställer oss för att våra handlingar ska ge mening, och för att vi ska kunna tala om ting.

KULTURARVS- OCH NYCKELBEGREPP

Olika begrepps frekvens i materialet kan enkelt kartläggas och räknas med digital hjälp. Detta är inte bara ett översiktligt sätt att illustrera en text, men också en nyttig utgångspunkt för en diskursanalys. Här har det dels gjorts en kvantitativ översikt av olika nyckelbegrepp som förekommer i relation till kulturarvsbegreppet i propositionen, samt en begreppsöversikt som visar på vilka olika sammansättningar av kulturarvsbegreppet som används. Min översikt visar att huvudbegreppet 'kulturarv' används 259 gånger i 22 olika sammansättningar av själva grundbegreppet på de 20 sidor av propositionen som analysen fokuserar på. Till exempel återfinns 'kulturarvspraktiker', 'kulturarvsresurser', 'kulturarvsbruk' och så vidare (bilaga 1). I översikten framkommer det även att den vanligaste formen av kulturarvsbegreppet som används är bestämd form singular. Denna används 88 gånger jämfört med den obestämda formen som återfinns 55 gånger. Ägandeformen 'kulturarvets' används 25 gånger (vilket kan adderas till den bestämda formen) och 'kulturarven' i plural förekommer endast 3 gånger.

Vad betyder det att kulturarvsbegreppet främst används i bestämd form i propositionen? Regeringen skriver att i och med att de utgår ifrån en öppen förståelse av kulturarv, så är det inte så viktigt vilken form som används: «Med en sådan grundförståelse blir det sedan mindre viktigt om vi talar om kulturarv i obestämd form, kulturarvet i bestämd form eller om kulturarven i plural» (Prop. 2016/17:116:58). Jag är dock inte enig om detta resonemang. Jensen har

exempelvis påpekat att användandet av bestämd singularform av kulturarvsbegreppet implicerar, eller ger intryck av, att kulturarvet till sin karaktär är sammanhängande och entydigt (2008:52). Jag menar också att formen indikerar att kulturarvet ses som något redan existerande, vilket står i motsättning till synen på ett föränderligt kulturarv. «Sådanne formuleringer angiver – hvis de tages på ordet – at kulturarv skulle være noget, der forholdsvis let lader sig identificere og afgrænse – ja, at den nærmest får karakter af noget, man kan tage og føle på» skriver Jensen vid ett annat tillfälle (2006:43). Detta är en viktig distinktion. Att regeringen menar att det inte spelar någon roll i vilken form kulturarvsbegreppet används illustreras även av textens inkonsekventa användning, där den bestämda formen visserligen har företräde, men inte hundraprocentig dominans.

För att identifiera nyckelbegrepp har jag gjort en ordräkning i fallande antal av propositionens text, och identifierat de vanligast förekommande – relevanta – begreppen, och därifrån identifierat 17 begrepp som jag anser vara nyckelbegrepp. Urvalet är baserat på att dessa begrepp ofta förekommer i relation till kulturarvsbegreppet. Här återfinns exempelvis olika former av begreppen 'samhälle', 'värde', 'bidra', 'identitet', 'grupp' (bilaga 2). Denna artikel kan av utrymmesskäl inte erbjuda en uttömmande analys av alla relaterade begrepp, men ett tillräckligt urval för att kunna dra några slutsatser om hur kulturarvsbegreppet används i den svenska regeringens kulturarvspolitik.

Vad det gäller själva definitionen av kulturarvsbegreppet lägger propositionen stor vikt på att kulturarvsbegreppet är öppet och föränderligt och att kulturarv i sig är beroende av människors användning och erkännande av det. Regeringen tar utgångspunkt i att: «Kulturarv kan förstås som spår och uttryck från det förflutna som tillskrivs värde och används i samtiden» (Prop. 2016/17:116:57). Längre fram följer en mer utbroderande definition:

Det är inom kulturpolitiken idag centralt att framhålla att kulturarv alltid är föränderliga och beroende av människors användning. Mot denna bakgrund bör kulturarvsbegreppet, inom ramen för den nya politiska inriktning som här föreslås, förstås i öppen bemärkelse... En sådan förståelse av kulturarv säger ingenting om vad som ska anses höra dit och den utesluter ingenting på förhand. Denna förståelse betonar samtidigt att ingenting är kulturarv i sig, utan att det blir det först genom att uppfattas och användas som sådant... Huvudpoängen med att utgå från och främja en begreppsanvändning inom kulturpolitiken av det slag som föreslås här, är att skapa en förståelse för att tolkning och omtolkning av vad som hör till kulturarvet ständigt pågår (Prop. 2016/17:116:58-59).

Själva kulturarvsbegreppet diskuteras nästan inte alls utöver detta, utan ringas endast in genom att man framhåller dets värde, roll, betydelse, praktiker, bidrag och så vidare, samt hur man ska förhålla sig till och använda det. Genom att behandla det centrala begreppet i kulturarvspolitiken på detta sätt, kan man argumentera för att tre saker indikeras: För det första att existensen av kulturarv

antys vara en självklarhet som inte behöver definieras eller problematiseras ytterligare begreppsmässigt sett. För det andra, att det utifrån den utveckling regeringen skisserat tidigare i propositionen, inte finns några andra relevanta sätt att förstå kulturarv på som fyller den funktion det har i kulturarvspolitiken. Slutligen, genom att hålla kulturarvsbegreppet relativt odefinierat, uppstår ett mycket större spelrum för vad det kan användas till och vilken roll det kan ha.

OLIKA VÄRDEN

Kulturarv innebär i grunden en tillföring av värden. Dessa värden kan enligt propositionen vara såväl universiella och objektiva som konkreta och specifika. Det vanligaste är att man talar om värden i plural: 'kulturarvets värden'. Kulturarv inte har något intrinsiskt värde, men ett instrumentellt värde, det vill säga att det värderas utifrån de effekter som det ger upphov till. Själva begreppet 'värde' i sig, kan heller inte stå innehållsmässigt ensamt, och blir endast meningsfullt när det placeras i anknytning till något annat. De värden som tillskrivs kulturarvet är därmed ingenting som ligger nedlagt i själva objekten, traditionerna eller språken som definieras som kulturarv, utan de måste realiseras på olika sätt. Även om detta poängteras i själva definitionen av kulturarv, «spår och uttryck från det förflutna som tillskrivs värde och används i samtiden» (Prop. 2016/17:116:57), så är det inte genomgående tydligt, utan kulturarvets värden omtalas flera gånger av regeringen på ett sätt som får dem att verka som att värdet är något inneboende existerande hos kulturarvsobjekten. Jan Turtinen har påpekat att det inte alltid är så viktigt vilka värden kulturarv har, så länge man är enig om att de har värde. Han menar att grunden till att kulturarv har expanderat så kraftigt ligger mycket i dets förmåga att hantera komplexitet genom till exempel att kunna användas i motsägelsefulla syften. Att kulturarvet är så komplext innebär också att det är användbart i relationerna mellan politik, marknad, historia och sociala nätverk (Turtinen 2006). Delkapitel 5.3 i propositionen har titeln «Kulturarvets mångfaldiga värden», här konkretiseras de värden regeringen menar att kulturarvet har. Dessa delas in i tre underrubriker; «Minne, kunskap och bildning», «Skapandet av identiteter och gemenskaper» och «Byggandet av ett hållbart samhälle». Många av värdena håller dock fortfarande en hög abstraktionsnivå. Till exempel fyller kulturarvet enligt regeringen viktiga värden i skapandet av identiteter, bidrar till viktiga värden som kunskap och bildning, har värde för miljömässig hållbarhet, och bidrar till integration, gemenskap, samhörighet (Prop. 2016/17:116:66-69). Dessa värden måste vidare realiseras på olika sätt.

Vad det gäller åtskillnaden mellan konkreta och abstrakta värden har Ronström argumenterat för att det inom kulturarvsområdet finns ett spänningsfält mellan det abstrakta och det konkreta, och mellan det universella och det lokala. «I svensk kultur är instrumentalisering, som får abstrakta 'eviga' värden att tolkas om till mer konkreta och 'nyttiga' värden, ett framträdande drag», skriver han (2007:97-98). En sådan konkretisering är också naturligt nödvändig politiskt sett. I propositionen poängterar regeringen till exempel hur kulturarvet

har värde som en bidragande faktor till ekonomisk tillväxt, men de relaterar också till de mer abstrakta värden som har formulerats av UNESCO i förhållande till världsarvet, dock utan att göra någon åtskillnad på dem (Prop. 2016/17:116:64, 67). Jag tar här utgångspunkt i dessa olika värden för att visa att det i propositionen existerar olika, och delvis motsägelsefulla, kulturarvsdiskurser. De två exempel jag kommer att visa på är de jag härefter benämner den institutionella diskursen och identitetsdiskursen.

INSTITUTIONELL KULTURARVSDISKURS

Flera av kulturarvets värden och funktioner kan analyseras som det som jag härefter kallar institutionell kulturarvsdiskurs, det vill säga det kulturarv som styrs, väljs och hanteras av en förvaltning. Kulturarvsförvaltningen i regeringens proposition syftar till alla de institutioner, styrelser och organisationer vars syfte är att hantera kulturarvrelaterade processer i samhället.¹⁵ Bevarandeydelsen som är så essentiell i förhållande till kulturarv, måste förankras i konkreta institutioner och praktiker för att kunna hanteras i kulturarvspolitiken. Detta institutionaliserade kulturarv förvaltas av det som i propositionen refereras till som *kulturarvsinstitutioner*. Men, som regeringen även påpekar, kan inte allt kulturarv omfattas av en offentlig förvaltning:

Målet kan inte heller vara att allt som är värdefullt till slut ska införlivas i den offentliga kulturarvsförvaltningen. Mycket som är av stort värde för oss alla kan bara leva vidare genom enskildas insatser och i det civila samhället. Inte minst gäller detta för många språkliga och immateriella kulturarv som svårligen låter sig institutionaliseras (Prop. 2016/17:116:71).

Men hur kommer det sig då att Sverige plötsligt är fyllt med kulturarvsinstitutioner? I diskursteoretiska termer kan dessa institutioner identifieras som flytande signifikanter; i andra diskurser har de andra roller (och namn). Flytande signifikanter är tecken som är speciellt öppna för olika betydelseutvecklingar, men i detta fallet utgör kulturarvsinstitutionerna en nodalpunkt i en institutionell kulturarvsdiskurs. Här har dessa institutionerna en central positionering, som de andra tecknen i diskursen är organiserade kring. En viktig poäng är att genom att regeringen konsekvent refererar till dem som kulturarvsinstitutioner minskas också deras mångtydighet i den föreliggande texten. Kulturarvsbenämningen fungerar som ett paraply, där 'allt' kan samlas under, och detta är också en form av eliminering av betydelse. Det värde som kulturarvet har i den här institutionella kulturarvsdiskursen är enligt propositionen att det «kan användas för att bidra till viktiga värden som kunskap och bildning» (Prop. 2016/17:61). Dessa värden realiserar genom att människor genom kulturarvet får kunskap om, och tillgång till det förflutna. Kulturarvsinstitutionerna är en förutsättning för detta (ibid:63).

15. Andra har även benämnt detta den instrumentella eller målrationala aspekten av kulturarv (Beckman 1998; Ronström 2007).

Kulturarvsinstitutionernas roll beskrivs som att de med hjälp av forskning ska producera kunskap om kulturarvet och om det förflutna, det vill säga realisera värdet som kulturarvet har som resurs för att det ska komma hela samhället till del. Det är viktigt för regeringen att kulturarvsinstitutionerna både deltar i att främja en «allsidig förståelse av det förflutna» i tillägg till att «säkerställa bredden i den dokumentation över det förflutna som vi lämnar efter oss till kommande generationer» (ibid:62-63). Kulturarvsinstitutionerna har här två huvudfunktioner: bevarande samt produktion (och spridning) av kunskap. Regeringen skriver att: «Kulturarvsinstitutionerna erbjuder verktyg för att knyta an till och vidareförmedla kunskap, konstnärliga upplevelser och traditioner» och de «åtnjuter ett stort förtroende i breda grupper tack vare den kunskap de besitter» (ibid). Kunskap knyts genom dessa artikuleringar till kulturarvsinstitutionerna på båda sätten, och blir därmed ett led i ekvivalenskedjan i och med att denna kunskap är beorende av institutionerna. Kunskap i den här diskurskonstruktionen verkar därmed vara hierarkiskt ordnad, där kulturarvsinstitutionerna blir ett nödvändigt mellanled mellan kulturarvet och enskilda individer.

Ytterligare en funktion som tillskrivs kulturarvsinstitutionernas bevaringsroll är som bärare av kollektiva minnen (ibid:62). Kulturarvsinstitutionerna har ett ansvar för att bevara dessa, för att de annars kan gå förlorade: «När det kommer till ickepersonliga minnen krävs gemensamma institutioner för att de ska föras vidare» (ibid). De ska inte bara finnas tillgängliga för människor i samtiden, men också bevaras för framtiden:

Enskildas personliga livshistorier är invävda i en gemensam historia och i minnen av förgångna händelser som är kollektiva till sin karaktär. Individer minns det helt privata men också som medlemmar i grupper och det kan förutsättas att det finns lika många olika kollektiva minnen som det finns avgränsade grupper i samhället... På hög abstraktionsnivå kan man t.o.m. tala om samhällets gemensamma minne (ibid).

Enligt regeringen är det utbildningen som ska «ge enskilda möjligheter att skapa reflekterande förhållningssätt till samhällets kollektiva minnen och till de berättelser om ursprung och tillhörighet vi alla är omgivna av» (ibid:63). I detta fallet kan det verka som om regeringen menar att historieundervisning är förutsättningen för att kunna ta del av samhällets minnen. Men samtidigt menar de att samhällets minnen förvaltas genom kulturarvsinstitutionerna, som förvaltar kulturarven. Vidare hävdas i propositionen också att detta är ett argument för att så mycket som möjligt av det förflutna måste bevaras, just för att även 'negativa kulturarv' ska få en plats i samhällets minne. Som exempel på negativa kulturarv ges förintelseläger och rasbiologi (ibid:62).

Ett annat nyckelbegrepp som återkommer i detta sammanhanget är *kulturarvsarbete*. Kulturarvsarbete beskrivs i propositionen som det arbete som görs vid de olika kulturarvsinstitutionerna. Detta arbete ska i kulturarvspolitiken inte bara «skapa värde», utan «kan bidra till samhällsbygget genom en aktiv kun-

skapsuppbyggnad, ett reflekterande förhållningssätt och en förståelse för kulturarvsfrågornas komplexitet» (ibid:70). Förutom att bevara kulturarvet och skapa ny kunskap om det, ska kulturarvsarbetet också arbeta för en förståelse av kulturarvets roll i samhället: «En förståelse för hur kulturarvet löpande omskapas i praktiken – en förståelse för kulturarvet som process – är nödvändig för att utveckla det offentliga kulturarvsarbetet och säkerställa dess relevans i framtiden» (ibid:59). Slutligen ska kulturarvsarbetet säkerställa att dokumentation av det förflutna inte är selektiv (ibid:63). Kulturarvsarbetet har därmed tre huvudfunktioner: Att förstå kulturarvets roll i samtiden, bygga upp kunskap om kulturarvet och det förflutna samt bevara kulturarvet och/eller det förflutna. Vad som inte framkommer i propositionen är i vilken grad kulturarvet och det förflutna överlappar varandra, vilket det i dessa artikuleringar ser ut som att de till en stor del gör, på grund av en inkonsekvent begreppsanvändning. Liksom i fallet med kulturarvsinstitutionerna används kulturarvsarbete av regeringen som en relativt odefinierad samlingsterm för allt institutionellt arbete som berör det förflutna. Detta visar på hur regeringen i diskursen försöker samla flera expert- och professionsområden samt deras arbete under något som benämns kulturarvs politik, genom att deras beteckningar och syften omformuleras och synkroniseras.

HISTORIA, MINNE OCH KULTURARVPRODUKTION

För att försöka belysa oklarheter i de begreppsavgränsningar mellan minne, historia och kulturarv som framkommer i propositionen kan det vara klagörande att använda Pierre Noras distinktion mellan minne och historia. Nora menar att fixeringen vid att producera minnen i dagens samhälle beror på att det inte finns så mycket av dem kvar. Det finns inte längre några 'minnesmiljöer', så då skapar vi 'minnesplatser' i stället. Bevarandet av minnen blir alltså en nödvändig aktivitet när det 'naturliga minnet' inte längre finns, på de sätt som det gjorde i traditionella samhällen. Nora menar att det moderna minnet inte längre är minne, utan redan historia: «What we call memory is in fact the gigantic and breathtaking storehouse of a material stock of what it would be impossible for us to remember, an unlimited repertoire of what might need to be recalled» (Nora 1989:13). Vi måste därför bevara och arkivera så mycket som möjligt, och ansvaret för att minnas ligger på arkiven och institutionerna, i detta fall kulturarvsinstitutionerna. När det då sätts likhetstecken mellan minnet och de materiella spår av det förflutna som finns kvar i samtiden, uppstår det en osäkerhet om vad som bör minnas. Lösningen blir att allt måste bevaras. Detta är en poäng som flera gånger framhålls i kulturarvspropositionen; att så mycket som möjligt måste bevaras för att motverka ett oreflekterat historiebryk, för att inte glömma de negativa händelserna, och för att det i framtiden ska finnas nog material för att förstå och omtolka historien (Prop. 2016/17:116:62-63). Utifrån det här resonemanget kan man se kulturarvet som ett sätt att kanalisera samhällets minne, och hur dessa minnen, som Nora poängterar, redan fungerar som historia; de ska struktureras och arkiveras, bevaras och tillgängliggöras. Den största problematiken blir här att man inte kan

bevara allt. Hur ska man då välja vad som ska bevaras, och vem ska göra valen?

För att skapa en bred och en icke-förskönande bild av historien – som framhålls som en viktig punkt i propositionen – så har vi en institutionaliserad forskningsdiskurs engagerad i att skapa kunskap om det förflutna. Men om kunskap om det förflutna är historia (det vill säga historievetenskap) och inte specifikt kulturarv, finns det en risk med att inte hålla isär begreppen. När regeringen skriver att man ska arbeta för ett reflekterat historiebruk eller historieskrivning, har det ingenting med kulturarv att göra. Kulturarv är, som åtskilliga gånger framhållits, det som har ett värde i samtiden, medan det förflutna är det som har passerat, oavsett vad vi måtte tycka, tänka eller veta om det idag. Genom att undvika att definiera kulturarv som samtidskonstruktion konsekvent genom propositionen, så blir skillnaden mellan kulturarv och historia, eller kulturarv och det förflutna, otydlig. För som regeringen själva poängterar i propositionen: allt är inte kulturarv (ibid:59).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att ovan nämnda kulturarvsdiskurs till stor del bortser från den konstruktionistiska aspekten av kulturarv (som artikulerats i själva definitionen av kulturarvsbegreppet), och ofta likställer det med det förflutna. Den utesluter också både det kulturarv som är potentiellt och det som inte är institutionaliserat.

KULTURARV OCH IDENTITET

En annan kulturarvsdiskurs i kulturarvspolitiken som jag vill framhäva är identitetsdiskursen. Kulturarv är ofta nära knutet till identitet, och identitet är ett återkommande centralt tema i kulturarvsdiskussionerna. Detta grundar sig främst i att kulturarv är naturligt avgränsande och knyter an till själva ”-arv”-delen av kulturarv (Eriksen 2009). På sista delen av 1900-talet användes kulturarvsbegreppet ofta inom identitetspolitik i Sverige och andra länder för att framhålla gemensamma värden och en gemensam historia. Detta har dock förändrats på senare tid, och idag har många av de tidigare homogena identiteterna fått ge vika åt kulturellt baserade heterogena identiteter, vilket också återspeglas i det politiska angreppssättet (Grundberg 2005). Till exempel används i kulturarvspropositionen inte begreppet ’nationell identitet’ för att uttrycka gemenskap, vilket det gjorde i liknande politiska dokument på 1990-talet. Det samma gäller begreppet ’folk’, som också fallit bort. Identitetspolitiken har därmed förändrats.

I det som jag refererar till som ’identitetsdiskursen’ artikuleras att kulturarv är en förutsättning för skapandet av identiteter och gemenskaper. Användningen av kulturarvsbegreppet skiljer sig här från den institutionella diskursen både i omfång och betydelse. I propositionen framhåller regeringen hur viktigt kulturarvet är för formeringen av identiteter, både individuella och kollektiva. ’Identitet’ nämns i olika variationer, dock oftast som kollektiv. Framför allt

menar regeringen att människor idag kan hitta grupptillhörighet och förankring i sin tillvaro, i det förflutna.

Att kulturarvet har en förmåga att på olika sätt bidra till gemenskap, samhörighet och integration är en viktig sida av den moderna kulturpolitiken... Idag lyfts ofta kulturarvet fram som vad man kan kalla byggstenar i identitetsskapande processer, inte som något en gång för alla givet... Människor utgår ständigt från det förflutna i sina egna liv och för att förstå sin plats i tillvaron (Prop. 2016/17:116:66).

I detta sammanhang består kulturarvets värde i att ge människor tillgång till det förflutna, där de kan finna förståelse för sin egen tillvaro och plats. Vidare är kulturarvet värdefullt som något människor kan identifiera sig med för att konstruera sin egen identitet både individuellt och i grupp. Denna syn på kulturarv och identitetsskapande kan ses som resultatet av en förändrad förståelse av sambandet mellan människor, språk och kultur, som växt fram efter den kulturella vändningen. Regeringen använder sig här av ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, där kulturarv främst används som ett beskrivande och inkluderande begrepp som refererar till all vidareförd kultur. Människors personliga och kollektiva identiteter formas och omformas löpande genom social interaktion och är formbara och situationsberoende. Utifrån detta perspektiv existerar och fungerar mänskliga gemenskaper i kraft av de föreställningar de har sinsemellan, och kan knyta an till människor före dem, och de som kommer efter (Jensen 2008:13-14). Därmed blir också kulturarvets värde i förhållande till identiteter både flytande och individ-, grupp- och situationsbetingat.

Propositionen hänvisar också till de stora förändringar som har ägt rum i samhället under de senaste decennierna, som digitalisering, nya informationsteknologier och en större befolkningsmässig heterogenitet. I tillägg kommenterar regeringen att globaliseringen gör att människor reser mer och gemenskaper skapas över större geografiska områden (Prop.2016/17:116:54-56). Alla dessa tendenser och förändringar innebär dock att människor mer än någonsin behöver finna sammanhang och gemenskap på olika nivåer, vilket kulturarvet kan bidra till (ibid:67). Det framkommer här att regeringen menar att kulturarvet kan fylla en funktion som tidigare har fyllts av andra gemenskaper som helt eller delvis nu har försvunnit, så som till exempel den kyrkliga.

När regeringen talar om grupper och olika gruppers kulturarv så syftar det till olika grupper på samhällsnivå. Genom att hävda att det finns många olika grupper i samhället som människor kan identifiera sig med, och alla grupper kan ha ett eget kulturarv talar man i propositionen både om ett pluralistiskt samhälle, och ett pluralistiskt kulturarv. Min poäng här är att om alla dessa grupper kan finna grunder för gemenskap, symboler och berättelser i det förflutna genom kulturarvet, som regeringen menar, kan allt, potentiellt, vara kulturarv för någon grupp. Om då också alla dessa kulturarvsbruk och grupper är legitima och jämställda med varandra, vilket framhålls (Prop. 2016/17:116:67), så måste kulturarvets bevarande till stor del ligga på grupperna

själva, eftersom den samlade potentiella mångfalden av kulturarv blir för stor för att kunna omfattas av institutionella kulturarvsorganisationer. Slutsatsen blir då att den institutionella diskursen omfattar det faktiska kulturarvet, medan det potentiella faller under en identitetsdiskurs. Utifrån detta resonemang är det tydligt att det i kulturarvspolitiken handlar om två olika avgränsningar och funktioner av kulturarvet.

Det som föreslås i propositionen är att kulturarvet ska göras tillgängligt så att alla ska kunna finna något att identifiera sig med. En av förutsättningarna för kulturarv är ju också att det är *någons*, annars blir begreppet innehållslöst. Problemet med denna syn på relationen mellan kulturarv och identitet, är att den verkar utgå ifrån en idé om att människor förbehållslöst kan skapa sina egna identiteter. Människors identitet är dock inte något som enbart kommer inifrån, utan är också till en viss grad tillskrivna oss: «Identiteter skapas alltid i glipan mellan vad vi själva väljer att tillhöra och de kategorier som kulturella och sociala förhållanden tvingat in oss i» som Birgitta Svensson har formulerat det (2006:183). Hon skriver vidare angående identitet och demokrati i kulturarvsdebatten: «Kulturella identiteter formas inte individuellt ur vårt eget inre utan i sociala relationer. Att bara få sin kulturella identitet erkänd betyder inte särskilt mycket om den inte förenas med en politik som också ger möjlighet att delta i samhällslivet på lika villkor» (ibid:184). Svensson kritiserar en kulturarvspolitik som vill legitimera de rådande identiteterna och bibehålla institutioner och system. Om man, som regeringen vill göra enligt propositionen, sammanför det institutionaliserade kulturarvet med den syn på kulturarvets funktion för identitetsformering som skrivs fram, så innebär det just det som Svensson syftar till; att endast de existerande identiteterna och grupperna blir legitima, och att det inte finns något utrymme för de potentiella. Sammanfattningsvis kan man då hävda att när regeringen i den institutionella kulturarvsdiskursen till viss del likställer kulturarv med kunskap om det förflutna så undantränger man kulturarvets koppling till självbild och identitet. När de i stället hävdar att kulturarv är det som människor väljer att identifiera sig med, står detta i motsättning till kulturarv som en källa till kunskap om det förflutna, en syn som förespråkas i förhållande till det institutionaliserade kulturarvet. Det uppstår därmed en konflikt på grund av försöken att omfamna allt med denna definition av kulturarvsbegreppet.

MODERNITET OCH KULTURARVSSUBJEKT

I propositionen argumenteras det för att de senaste decenniernas snabba ekonomiska och sociala förändringarna har bidragit till ett ökat intresse och behov för kulturarv och historia. Moderniteten blir därmed också ett argument för kulturarvet. Vi behöver kulturarv i tider som dessa: «I tider av snabba ekonomiska och samhällsliga förändringar kan kulturarvet... fylla en viktig roll för många och fungera som en förankring i tiden» (Prop. 2016/17:116:65). Den modernitet som det refereras till här representerar ett specifikt sätt att se på vår samtid i förhållande till det förflutna. Ronström har argumenterat för att kul-

turarvsproduktionen fungerar som en «konstituerande, kontrastiv spegelbild» till senmoderniteten genom att synliggöra just kontraster (2007:289-290). Utifrån detta kan det då förefalla som att kulturarv fyller ett behov för människor i moderniteten, men att moderniteten själv har konstruerat den kontrast, eller det gap, till det förflutna som man behöver kulturarvet för att överbrygga.

Jensen har också undersökt kulturarv och identitetspolitik genom den tidigare nämnda skillnaden mellan det institutionaliserade kulturarvet och kulturarv i relation till identitetsfrågor. Jensen beskriver denna skillnad som en normativ och en deskriptiv användning av begreppet:

Fortalere for en deskriptiv tolkning af 'kulturarv' vil være af den opfattelse, at den sagligt set må omfatte al den kultur, der findes i det pågældende samfund. Fortalere for en normativ tolkning vil derimod mene, at det kun er en (mindre) del af en foreliggende kultur, der har status af kulturarv (2008:43).

Baserat på detta kan man hävda att det i den institutionaliserade kulturarvsdiskursen – som använder den normativa definitionen av begreppet – är det i större grad experter och personer knutna till kulturarvsinstitutionerna som styr urvalet, medan det i en identitetsdiskurs däremot handlar om ett urval som främst sker i civilsamhället, och som i större utsträckning är en fråga för enskilda grupper eller individer.

SAMHÄLLET SOM SOCIALT RUM

Slutligen vill jag återvända till de flytande signifikanter vilka representerar en större helhet, som Laclau & Mouffe kallar *myter*. Som framkommit är det sociala rum som regeringen konsekvent refererar till i propositionen inte 'landet', 'Sverige' eller 'nationen', utan 'samhället'. Myter är en nödvändighet, men samtidigt inte överrensstämmande med de olika sociala praktikerna. Det samhälle där kulturarvspolitiken ska realiseras, är med andra ord den här specifika regeringens bild av samhället. Myter är flytande signifikanter just för att dessa sociala rum representerar olika saker beorende på vem som utför artikulationen. Eftersom Laclau & Mouffes diskurst teori inte bara omfattar språk, utan alla sociala praktiker, är samhället flytande och kan aldrig fixeras. Samhället som socialt rum blir i denna kontext själva förutsättningen för att kunna tala om kulturarv.

Det samhälle som regeringen beskriver i propositionen är ett samhälle präglad av stora omvandlingar både ekonomiskt och befolkningsmässigt, och med en ökad osäkerhet bland befolkningen kring samhällets riktning (Prop. 2016/17:116:52-53). Förskjutningen från industri- till tjänstesamhälle har bidragit till ökande urbanisering och en «kunskapsintensiv industri» som förändrar samhället kulturellt. Dessa strukturella förändringar har främst påverkat mindre, tidigare industridominerade orter, vilket har lett till socioekonomiska problem som i sin tur «har kunnat leda till motstånd mot samhällsutvecklingen och

ibland mot nya kulturella uttryck» (ibid:53). I städerna har det också varit en «tilltagande socioekonomisk segregation» samtidigt som den kulturella heterogeniteten i befolkningen har ökat på grund av invandring (ibid). Detta har lett till en större uppdelning mellan *vi* och *dem* och större skillnader i samhällssyn mellan olika grupper:

Tyvärr kan i dag en ökande uppdelning i samhället iakttas, där grupper kommit att ställas mot varandra, inte sällan med hänvisning till skilda kulturella erfarenheter. Oron och motsättningarna förstärks i ett mediaklimat där terrorism och väpnade konflikter har haft en framträdande roll, och där hotbilder knyts till olika samhällsgrupper och kulturuttryck (ibid:54).

Vidare framhålls det att digitaliseringen har möjliggjort nya former för interaktion och det har skapats ett nytt civilsamhälle kring informationsförsörjning. Detta civilsamhället är också viktigt för kulturarvets bevarande (ibid:55). Samhället har dessutom förändrats genom att medierna har mångfaldigats, vilket har gett upphov till ett nytt mediasamhälle. Utöver de stora förändringarna inom det ekonomiska och samhällseliga, har också det offentliga Sverige förändrats. Regeringen pekar på medlemskapet i den Europeiska unionen, samt kyrkans förändrade roll från statskyrka till trossamfund (ibid).

De snabba ekonomiska och sociala förändringarna har i vissa fall gett upphov till känslor av meningsförlust när invanda livsmönster ifrågasatts, särskilt i grupper som inte ser sig själva som vinnare i utvecklingen mot ett tjänstesamhälle med högre krav på både formell utbildning och språklig förmåga. Utvecklingen har typiskt sett kommit att upplevas som särskilt problematisk i arbetarklassmiljöer på mindre orter och i vissa av storstädernas förortsområden där många av invånarna själva eller deras föräldrar har utländsk bakgrund. Bristande framtidstro kan observeras hos många och inte minst i sociala medier uttrycks en frustration som ofta slår över i avståndstagande, hot och hat (ibid:56).

Det samhälle som har skapats genom dessa omfattande förändringar har enligt regeringen ett behov av en ny kulturarvspolitik. Samhällsbilden utgör således en motivering för kulturarvspolitiken. Med alla de problemområden och konflikter som påvisats ovan, har kulturarvet inte bara fått en förändrad roll, utan det framstår också som viktigare än tidigare. I det samhälle som skrivs fram här finns det en viktig, närmast nödvändig, plats för kulturarvet. Att förhålla sig till regeringens kulturarvspolitik innebär därmed också att förhålla sig till och acceptera denna samhällsbild.

SLUTSATSER

Så för att slutligen återkomma till den inledande kärnfrågan: vad är kulturarvspolitik, och vilka värden och funktioner definierar svensk kulturarvspolitik? Det ska tydliggöras att jag här har fokuserat på att diskutera två av de existe-

rande kulturarvsdiskurserna i materialet, men det finns naturligtvis flera så som den ekonomiska, som är nära knuten till frågor om turism. Gemensamt för de olika användningar av begreppet som analyserats här är att kulturarvet har ett samhällsvärde som en resurs och ska främst fungera som en tillgång för både samhället i stort, och för enskilda individer eller grupper. Genom att hålla kulturarvsbegreppet öppet försöker regeringen i texten både bredda och stabilisera kulturarvet som politiskt område, samt till viss del etablera dess nödvändighet. För att återknyta till diskursteorin visar analysen hur regeringen försöker etablera ett kulturarvsbegrepp som framstår som självklart och naturligt och som även stödjer den samhällsbild som skrivs fram i propositionen. Trots detta menar jag att regeringen misslyckas i sin intention, genom att det inte formuleras någon enhetlig kulturarvsdiskurs. Vidare är tillämpningen av kulturarvsbegreppet inte präglad av ett så öppet och oproblematiskt perspektiv som propositionen indikerar. Den inkluderande definitionen av kulturarv som regeringen använder sig av leder till nya problem eftersom propositionens uttalade syfte är att understödja en *samlad* kulturarvspolitik. Samtidigt som regeringen tydliggör att de menar att kulturarv alltid skapas i samtiden, upprätthålls denna definition av kulturarvet inte konsekvent genom propositionen. Av ett relativt odefinierat begreppsbruk följer därmed en relativt odefinierad kulturarvspolitik.

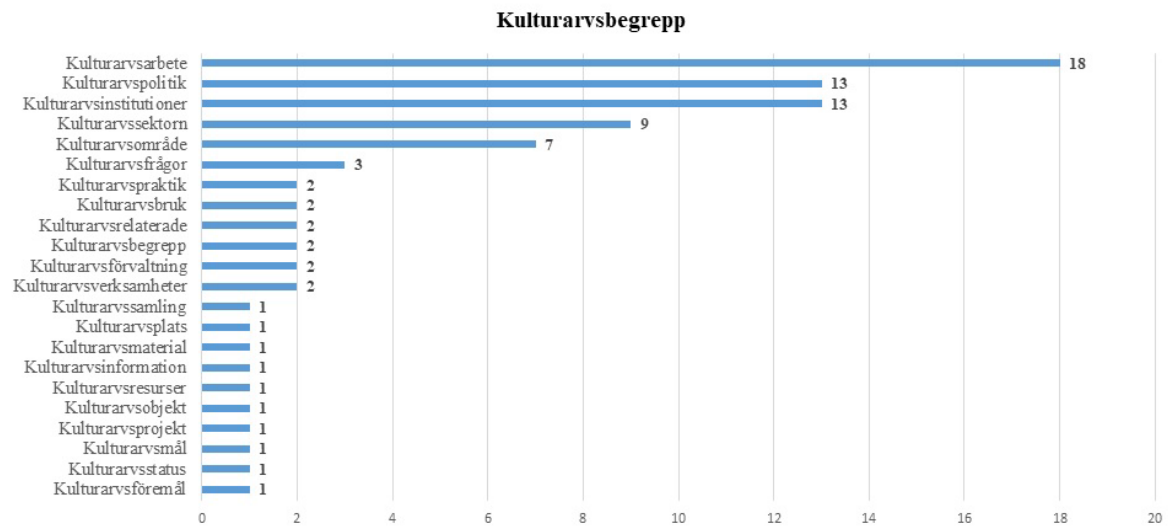
REFERENSER

- Anderson, Benedict (2016). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- Beckman, Svante (1998). «Vad vill staten med kulturarvet?». Annika Alzén & Johan Hedrén (red.). *Kulturarvets natur*. Stockholm: Symposion.
- Bohman, Stefan (1997). *Historia, museér och nationalism*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Eriksen, Anne (2014). *From Antiques to Heritage. Transformations of Cultural Memory*. New York: Berghahn Books.
- Eriksen, Anne (2009). «Kulturarv og kulturarvinger». *Nytt Norsk Tidsskrift*, 3-4.
- Europeiska Unionen. https://europa.eu/cultural-heritage/european-year-cultural-heritage_en (hämtat 26.03.2019)
- Frenander, Anders (2005). *Kulturen som kulturpolitikens stora problem: diskussion om svensk kulturpolitik under 1900-talet*. Hedemora: Gidlund.
- Grundberg, Jonas (1999). «Kulturarvsförvaltningens samhällsuppdrag. En introduktion till kulturarvsförvaltningens teori och praktik». GOTARC Serie C. *Arkeologiska skrifter*, no 30.
- Grundberg, Jonas (2005). «Historiebruk, globalisering och kulturarvsförvaltning: Utveckling eller konflikt?». Peter Aronsson & Magdalena Hillström (red.). *Kulturarvets dynamik: Det institutionella kulturarvets förändringar*. Tema kultur och samhälle skriftserie 2005:2. Linköping: Linköpings universitet.
- Harrison, Rodney (2012). *Heritage: Critical Approaches*. London: Routledge.
- Jensen, Bernard Eric (2006). «At forvalte kulturarv – en identitetspolitisk arbeids- og kampplads». Annika Alzén & Peter Aronsson (red.). *Demokratisk kulturarv? Nationella institutioner, universella värden, lokala praktiker*. Tema kultur och samhälle skriftserie 2006:1. Linköping: Linköpings universitet.
- Jensen, Bernard Eric (2008). *Kulturarv: Et identitetspolitisk konfliktfelt*. Köpenhamn: Gad.
- Jørgensen, Marianne Winter & Philips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori og metode*. Lund. Studentlitteratur.

- Klein, Barbro (1997). «Tillhörighet och utanförskap. Om kulturarvspolitik och folklivsforskning i en multietnisk värld». *Kulturhistorisk Tidskrift*, 80 (1-2).
- Klockar Linder, My (2014). *Kulturpolitik. Formeringen av en modern kategori*. Doktorsavhandling, Uppsala Universitet.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2008). *Hegemonin och den socialistiska strategin*. Översättning av Carl-Michael Edenborg. Stockholm: Vertigo.
- Laclau, Ernesto & Mouffe Chantal (1985). *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso.
- Lökka, Nanna & Ole Marius Hylland (2014). «Kultur arv som kulturpolitik», *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*. Vol. 17, nr. 2.
- Nora, Pierre (1989). «Between memory and history: Les Lieux de Mémoire», *Representations*, 26.
- Regeringsproposition 1974:28, «Kulturpropositionen».
- Regeringsproposition 1987/88:104, «Om kulturmiljövård».
- Regeringsproposition 1996/97:3, «Kulturpolitik».
- Regeringsproposition 1998/99:114, «Kultur arv – kulturmiljöer och kulturföremål».
- Regeringsproposition 2009/10:3, «Tid för kultur».
- Regeringsproposition 2016/17:116, «Kultur arvspolitik».
- Ronström, Owe (2007). *Kultur arvspolitik. Visby från sliten småstad till medeltidsikon*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Smith, Laurajane (2006). *Uses of Heritage*. London: Routledge.
- Svensson, Birgitta (2006). «Identifiering och kategorisering. Om det kulturella erkännandets möjligheter och begränsningar». Annika Alzén & Peter Aronsson (red.). *Demokratiskt kultur arv? Nationella institutioner, universella värden, lokala praktiker*. Tema kultur och samhälle skriftserie 2006:1. Linköping: Linköpings universitet.
- Sveriges regering. «Kultur arvspolitik för ett Sverige som håller ihop». <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur-arvspolitik-for-ett-sverige-som-haller-ihop/> (hämtat 02.09.2017).
- Sveriges television (2017). «M: Regeringens hantering av världskulturmuseerna under all kritik». <https://www.svt.se/kultur/varldskulturmuseerna-debatterades-i-riksdagen> (hämtat 07.03.2018).
- Turtinen, Jan (2006). *Världsarvets villkor: Intressen, förhandlingar och bruk i internationell politik*. Doktorsavhandling: Stockholms universitet.
- UNESCO. «Text of the convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage». <https://ich.unesco.org/en/convention> (hämtat 26.03.2019).
- UNESCO. «Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage». <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (hämtat 26.03.2019).
- Waterton, Emma & Watson, Steve (2015). «Heritage as a focus of research: past, present and new directions». Waterton, Emma & Watson, Steve (red.). *The Palgrave handbook of contemporary heritage research*. Basingstoke: Palgrave.
- Waterton, Emma, Laurajane Smith & Gary Campbell (2006). «The Utility of Discourse Analysis to Heritage Studies: The Burra Charter and Social Inclusion», *International Journal of Heritage Studies*. Vol. 12, nr. 4.

BILAGOR

Bilaga 1

Bilaga 2

